

GLOSZY

Grzegorz Ociecek¹

Glosa do wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 16 listopada 2016 r., sygn. II AKa 148/16²

Streszczenie

Przedmiotowa glosa ma charakter częściowo krytyczny w stosunku do wydanego w dniu 16 listopada 2016 r. wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie, sygn. II AKa 148/16, dotyczącego możliwości orzeczenia o winie na podstawie zeznań świadka koronnego jako jedynym źródle dowodowym. Szczególną uwagę zwrócić należy na prawidłowe stosowanie reguł procesowych opartych na dyrektywie swobodnej oceny dowodów określonej w artykule 7 k.p.k.

Słowa kluczowe

Świadek koronny, zasada swobodnej oceny dowodów, wiarygodność procesowa depozycji świadka koronnego, przestępczość zorganizowana, zasada obiektywizmu.

¹ Dr Grzegorz Ociecek, Prokurator Prokuratury Krajowej w stanie spoczynku, Doradca Prokuratora Krajowego, adiunkt UKSW, stały recenzent miesięcznika Prokuratura i Prawo, członek Rady Naukowej IWS, WPP, Consilium Iuridicum oraz OSA. Członek Polskiej Platformy Bezpieczeństwa Wewnętrznego, tworzącej zaawansowane, zintegrowane narzędzia technologiczne, wspomagające działania organów ścigania oraz wymiaru sprawiedliwości. Uczestnik oraz współorganizator międzynarodowych konferencji poświęconych m.in. zwalczaniu przestępczości zorganizowanej oraz terroryzmu. Uczestnik programu *International Visitor Leadership*, organizowanego przez Departament Stanu USA w zakresie zwalczania przestępczości i terroryzmu. Autor publikacji w zakresie przestępczości zorganizowanej oraz świadków koronnych. ORCID 0000-0002-2785-4677.

² Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 16 listopada 2016 r., sygn. II AKa 148/16, LEX nr 2178483, OSNPK 2023, nr 3, poz. 4.

Przedmiotem glosy jest wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 16 listopada 2016 roku, sygn. II AKa 148/16, zgodnie z którym:

1. **Możliwość orzeczenia o winie na zeznaniach świadka koronnego jako jedynym dowodzie jawi się jako zgodne z regułami procedury karnej. Dowód taki przy braku szczególnych uregulowań prawnych podlega swobodnej ocenie Sądu jak każde inne zeznanie czy wyjaśnienie – w myśl regułu art. 7 k.p.k. zasada tam wyrażona gwarantuje Sądowi prawo dokonania wyboru i właśnie oceny czy świadek mówił prawdę, czy też kłamał.**

2. **Świadkowi koronnemu przysługują niewątpliwie stosowne uprawnienia – niemniej ciężą na nim również obowiązki, których niedotrzymanie skutkuje pozbawieniem go nadanego statusu i utratą niekaralności, jeśli świadek taki zeznał nieprawdę – art. 10 ust. 1 pkt 1 ustawy z 1997 r. o świadku koronnym. Wszelkie powyższe wskazania nie pozwalają przyjąć, że wiarygodność świadka koronnego jest z założenia wykluczona.**

1. Stan faktyczny

Oskarżony J. S. stanął pod zarzutem popełnienia przestępstw polegających na pomocy w przywozie znacznych ilości środka odurzającego w postaci heroiny poprzez między innymi organizację i koordynację kurierom wyjazdów oraz pobytu jak również udzielanie wszelkich potrzebnych informacji niezbędnych do tego rodzaju przestępczej działalności. Jednocześnie zdaniem prokuratury oskarżony miał dopuścić się zarzucanych mu przestępstw w ramach zorganizowanego związku przestępczego. Sąd pierwszej instancji po przeprowadzeniu postępowania dowodowego w dniu 31 sierpnia 2011 r. uznał oskarżonego za winnego zarzucanych mu przestępstw eliminując jednocześnie z opisu czynu działanie w zorganizowanym związku mającym na celu popełnianie przestępstw. W następstwie wydanego wyroku łącznego oskarżony J. S. został skazany na karę 4 lat i 6 miesięcy pozbawienia wolności, grzywną w wysokości 500 stawek dziennych przy przyjęciu, iż jedna stawka odpowiada kwocie 40 zł, jak również nawiązkę w wysokości 5000 zł. Z wyrokiem Sądu Okręgowego nie zgodził się obrońca oskarżonego i w wydanej apelacji podniósł cztery zarzuty, w tym między innymi:

- naruszenie przepisu art. 2 k.p.k. w zw. z art. 9 § 1 k.p.k. w zw. z art. 167 § 1 k.p.k., art. 170 § 2 i 5 k.p.k., art. 201 k.p.k., poprzez zaniechanie realizacji zasady dążenia do wykrycia prawdy materialnej i wyjaśnienia okoliczności, dotyczących zarzucanych oskarżonemu czynów, które to okoliczności nasuwały poważne wątpliwości, a ich wyjaśnienie mogłoby doprowadzić do odmiennej oceny stanu faktycznego sprawy w zakresie popełnienia przez oskarżonego inkryminowanych mu czynów, w tym przede wszystkim ustalenia okoliczności koniecznych do weryfikacji depozycji składanych przez świadka koronnego S. S. (2), jak ustalenia dokładnych dat przekraczania

- granicy przez ustalone w uzasadnieniu wyroku osoby, jakie rzekomo miały przewozić środki odurzające w postaci heroiny, w okresie od września 2000 r. do wiosny 2001 r., a także bezpośredniego przesłuchania wszystkich osób, mogących mieć wiedzę o opisanych czynnościach oraz zakresu świadomości oskarżonego, a nadto weryfikacji okoliczności wskazywanych w swoich wyjaśnieniach przez J. S. (1), w zakresie dotyczącym motywów, dla których S. S. (2) może obciążać swoimi zeznaniami wymienionego oskarżonego, w tym zaniechanie przesłuchania J. S. (3), żony oskarżonego – W. S., a także innych osób, w tym między innymi W. N., P. K. (2);
- naruszenie przepisu art. 7 k.p.k. w zw. z art. 410 k.p.k. poprzez naruszenie swobodnej oceny dowodów, polegające na popadnięciu przez Sąd Okręgowy w Warszawie VIII Wydział Karny w dowolność ocen w zakresie odmówienia wiarygodności wyjaśnieniom oskarżonego, a także błędną ocenę innych dowodów zgromadzonych w sprawie, w tym zeznań świadka koronnego S. S. (2), oskarżonego J. M. (1), świadka J. W. oraz wyciągnięcie nieprawidłowych wniosków z depozycji tych i innych osób, a także niedopełnieniu określonego przepisem art. 410 k.p.k. obowiązku wydania orzeczenia w oparciu o całokształt materiału dowodowego, zgromadzonego w niniejszej sprawie, wskazania z jakiego powodu Sąd przyjął za podstawę ustalenia stanu faktycznego część tego materiału dowodowego, a zdewaluował inną,
 - naruszenie przepisu art. 424 k.p.k. polegające na niedopełnieniu określonego tym przepisem obowiązku zamieszczenia w uzasadnieniu zaskarżonego orzeczenia koniecznych elementów, a przede wszystkim szczegółowego wskazania, jakie fakty Sąd uznał za udowodnione lub nieudowodnione, na jakich w tej materii oparł się dowodach i dlaczego nie uznał dowodów przeciwnych, dlaczego część materiału dowodowego, w tym niektóre depozycje świadka koronnego, była dla Sądu podstawą do ustalenia stanu faktycznego, a inna nie znalazła aprobaty tego Sądu, a nadto wyjaśnienia podstawy prawnej wyroku wydanego wobec oskarżonego, ze szczególnym uwzględnieniem instytucji, o której mowa w przepisie art. 18 § 3 k.p.k., a nadto wskazania na jakich konkretnie oparł się przesłankach dotyczących osoby J. S. (1), wymierzając w stosunku do tego oskarżonego kary jednostkowe i karę łączną;
 - błąd w ustaleniach faktycznych przyjętych za jego podstawę, który miał istotny wpływ na treść orzeczenia i polegał na nietrafnym ustaleniu, że oskarżony J. S. (1) dopuścił się zarzucanych mu przestępstw w sytuacji, gdy prawidłowa analiza materiału dowodowego prowadziła do odmiennego wniosku.
- Na skutek wywiezionej apelacji obrońcy oskarżonego, Sąd II instancji w dniu 1 kwietnia 2014 r. zmienił zaskarżone orzeczenie przyjmując, iż czyny zarzucane oskarżonemu stanowiły jedno przestępstwo eliminując z jego opisu osobę P.K. oraz sformułowanie dotyczące uczynienia sobie z przestępstwa stałego źródła dochodu. Jednocześnie Sąd Apelacyjny skazał oskarżonego na

karę 5 lat pozbawienia wolności oraz grzywną w wysokości 300 stawek dziennych przyjmując wysokość jednej stawki w kwocie 40 złotych, przy czym ustalił, że podstawę prawną orzeczonej grzywny stanowi art. 33 § 1 i 3 k.k., w brzmieniu obowiązującym do dnia 7 czerwca 2010 r. w zw. z art. 4 § 1 k.k., a nadto na podstawie art. 70 ust. 4 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii orzekł nawiązkę na rzecz S. (...) w kwocie 5000 zł. Na skutek wniesionej przez obrońcę oskarżonego kasacji Sąd Najwyższy w dniu 14 maja 2015 r. uchylił zaskarżone orzeczenie przekazując postępowanie do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w Warszawie. W wyniku ponownego rozpoznania sprawy Sąd II instancji w dniu 31 lipca 2015 r. zmienił wyrok w zaskarżonej części – tj. wobec J. S. (1) – w ten sposób, że w punkcie 86 wyroku w odniesieniu do czynu z pkt XXXVII aktu oskarżenia, uzupełnił kwalifikację prawną czynu o § 1 art. 65 k.k., a podstawę prawną orzeczonej grzywny o art. 4 § 1 k.k., zaś ilość stawek dziennych grzywny obniżył do 300 (trzystu), w punkcie 88 wyroku w odniesieniu do czynu z pkt XXXVIII aktu oskarżenia uzupełnił podstawę prawną orzeczonej grzywny o art. 4 § 1 k.k., z mocy art. 85 § 1 i 2 k.k., art. 85a k.k. i art. 86 § 1 i 2 k.k. połączył kary grzywny orzeczone za przestępstwa z pkt XXXVII i XXXVIII aktu oskarżenia i orzekł wobec J. S. (1) karę łączną grzywny w wymiarze 350 (trzystu pięćdziesięciu) stawek dziennych ustalając wysokość stawki dziennej na 40 (czterdzieści) złotych. Jednocześnie utrzymał w mocy wyrok wobec oskarżonego w pozostałej zaskarżonej części. Na skutek wniesionej skargi kasacyjnej Sąd Najwyższy w dniu 20 kwietnia 2016 r. ponownie uchylił zaskarżony wyrok przekazując sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w Warszawie. Ostatecznie, Sąd Apelacyjny w Warszawie po rozpoznaniu apelacji obrońcy oskarżonego J. S. od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 31 sierpnia 2011 r. (sygn. VIII K 425/07), któremu prokuratura zarzucała popełnienie przestępstw opisanych w art. 18 § 3 k.k. w zw. z art. 55 ust. 1 i 3 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii w zw. z art. 65 k.k. zmienił wyrok wobec oskarżonego poprzez przyjęcie, iż czyny przypisane oskarżonemu w punktach 86 i 88 wyroku (w odniesieniu do punktów XXXVII i XXXVIII aktu oskarżenia) stanowią jedno przestępstwo, którego przedmiotem było łącznie 61,5 kg heroiny, z opisu czynu eliminuje osobę P. K. (1) oraz sformułowanie „a nadto z popełnienia przestępstwa uczynił sobie stałe źródło dochodu” i za to na podstawie art. 18 § 3 k.k. w zw. z art. 55 ust. 1 i 3 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii w zw. z art. 12 k.k. skazuje go, a na podstawie art. 19 § 1 k.k. w zw. z art. 55 ust. 1 i 3 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii w zw. z art. 33 § 1 i 3 k.k. w brzmieniu obowiązującym do dnia 7 czerwca 2010 r. w zw. z art. 4 § 1 k.k. wymierza oskarżonemu karę 4 (czterech) lat i 6 (sześciu) miesięcy pozbawienia wolności oraz grzywnę w wymiarze 300 (trzystu) stawek dziennych ustalając wysokość jednej stawki dziennej na kwotę 40 (czterdziestu) złotych.

Poza tym wymierzył oskarżonemu J. S. nawiązkę w wysokości 5000 zł na rzecz S., jak również zaliczył na poczet orzeczonej kary pozbawienia wolności okres rzeczywistego pozbawienia wolności.

2. Stan prawny

Zdaniem Sądu Apelacyjnego w Warszawie apelacja wywiedziona przez obrońcę oskarżonego J. S. doprowadziła do wydania wyroku reformatoryjnego, jednakże sąd doszedł do przekonania, iż nie sposób jest podzielić wszystkich jej zarzutów. Sąd odwoławczy stanął na stanowisku, iż wprawdzie w uzasadnieniu wyroku sądu pierwszej instancji zachodzą pewne „niedostatki”, jednakże nie skutkują one skutecznego podważenia wyroku z uwagi na poprawnie zgromadzony oraz ujawniony materiał dowodowy. Poza tym Sąd Okręgowy wskazał w sposób prawidłowy poczynione ustalenia faktyczne, wymienił dowody, na których się oparł przy wydawaniu rozstrzygnięcia jak również wskazał poprawnie kwalifikację prawną czynów zarzucanych oskarżonemu. Sąd Apelacyjny podkreślił w zakresie wyżej wskazanego zarzutu, że materiał dowodowy w przedmiotowej sprawie był wyjątkowo obszerny, z uwagi na to, iż sąd procedował w sprawie przeciwko 26 oskarżonym, którym zarzucono popełnienie 59 przestępstw. W związku z tym zdaniem sądu odwoławczego brak było przesłanek, aby przyznać, iż Sąd Okręgowy miałby się dopuścić obrazy przepisów postępowania w stopniu, który mógłby mieć wpływ na treść orzeczenia. Poza tym Sąd Apelacyjny nie podzielił także zarzutów podnoszonych przez obrońcę oskarżonego J. S. dotyczących obrazy i naruszenia przepisów art. 2 k.p.k. w zw. z art. 9 § 1 k.p.k., w zw. z art. 167 § 1 k.p.k., 170 § 2 i 5 k.p.k. i art. 201 k.p.k. Po pierwsze zdaniem sądu obrońca nie wskazał jaka opinia biegłego miałyby być niepełna, nielogiczna bądź też niejasna. Po wtóre w stosunku do oskarżonego nie była wydawana w przedmiotowym postępowaniu żadna opinia. Poza tym, wprawdzie sąd pierwszej opinii oddalił wniosek o przeprowadzenie dowodu z przesłuchania kolejnego podejrzanego, jednakże uczynił to z uwagi na fakt jego poszukiwania listem gończym. Poza tym obrońca oskarżonego nie wniósł przed Sądem Okręgowym o uzupełnienie materiału dowodowego.

Przechodząc do kwestii zasadniczej, a mianowicie zarzutu dotyczącego odmowy wiarygodności zeznań składanych przez przesłuchiwanego w trakcie postępowania świadka koronnego. Sąd Apelacyjny trafnie zauważył, iż jest to instytucja, która powołana została w celu zwalczania przestępczości o charakterze zorganizowanym. Dlatego zdaniem sądu „zarówno nauka jak i orzecznictwo sądowe uznają, że dopuszczalne i możliwe jest skazanie na podstawie jednego dowodu wskazującego na osobę sprawcy”. Sąd dodatkowo podkreślił, iż dowód z zeznań świadka koronnego podlega swobodnej ocenie zgodnie z art. 7 k.p.k. a co za tym idzie daje sądowi prawo do doko-

nania wyboru i oceny czy świadek koronny zeznał prawdę czy też kłamał. W tym względzie Sąd drugiej instancji powołał się na wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 czerwca 2004 r.³ Jednocześnie co zostało podkreślone w głosowanym orzeczeniu na świadku koronnym ciąży pewne obowiązki, wynikające z art. 10 ust 1. pkt 1 u.ś.k.⁴, których niedotrzymanie może skutkować pozbawieniem go przyznanego mu statusu. Wspomnieć w tym miejscu należy, iż zgodnie z wyżej wymienionym artykułem Przepisów art. 9 u.ś.k. (przesłanki postanowienie o umorzeniu postępowania wobec świadka koronnego) nie stosuje się, jeżeli świadek koronny w toku postępowania: zeznał nieprawdę lub zataił prawdę co do istotnych okoliczności sprawy albo odmówił zeznań przed sądem⁵. Oczywiście poza sporem pozostaje kwestia, iż zasada swobodnej oceny dowodów stanowi dyrektywę, w myśl której organy procesowe w ocenie dowodów kierują się swoim przekonaniem nieskrępowanym ustawowymi regułami oceny, które ukształtowane zostało pod wpływem wskazań wiedzy, doświadczenia życiowego jak również zasad logicznego rozumowania⁶. Przeciwnieństwem zasady swobodnej oceny dowodów jest tak zwana zasada prawnej oceny dowodów, w myśl której prawo przewiduje reguły dowodowe, które z góry określają wartość poszczególnych dowodów, a co za tym idzie wnioski jakie można, należy albo też nie można z nich wyciągać⁷. Zdaniem M. Cieślaka ważnym aspektem jest tak zwana sędziowska ocena dowodów, która wypływa zarówno ze świadomości prawnej oraz społecznej poszczególnego sędziego. Sędzia bowiem podczas indywidualnej oceny dowodów oraz okoliczności sprawy, którą rozstrzyga nie może oderwać się od tak zwanej osobistej, zdeterminowanej najróżniejszymi czynnikami skali ocen oraz przekonań. Poza tym ważnymi czynnikami pozostają także: światopogląd jak również osobowość, która została ukształtowana w konkretnych warunkach społecznych. Organ procesowy w odniesieniu do zasady swobodnej oceny dowodów związany jest trzema istotnymi czynnikami, a mianowicie:

- przeprowadzonymi dowodami;
- zasadami doświadczenia życiowego oraz nauki;
- zasadami poprawnego i logicznego myślenia.

Ważną okolicznością związaną z zasadą swobodnej oceny dowodów jest kwestia dotycząca zasad logiki. Mianowicie, organ procesowy nie jest uprawniony do czynienia wywodów z odpowiednich faktów wbrew wyżej wymienionej zasadzie. W przeciwnym razie skutkowałoby to całkowitą i nieuprawnioną dowolnością w ocenie zgromadzonego materiału dowodowego⁸.

³ Wyrok SN z dnia 9 czerwca 2004 r., sygn. IV KK 407/03.

⁵ Ustawa z dnia 25 czerwca 1997 r. o świadku koronnym, tekst jedn. Dz. U. z 2016 r., poz. 1197.

⁶ S. Wałtoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2016, s. 254.

⁷ M. Cieślak, *Polska procedura karna*, Warszawa 1984, s. 360.

⁸ *Ibidem*, s. 360–362.

Przy ocenie konkretnego materiału dowodowego mamy do czynienia z tak zwaną oceną aprioryczną oraz aposterioryczną. Pierwsza z nich następuje według takich kryteriów jak:

- dopuszczalność poszczególnych dowodów;
- przydatność do stwierdzenia danych okoliczności⁹.

Z kolei drugi rodzaj dotyczy jego oceny po przeprowadzeniu dowodu. W głównej mierze opiera się ona na przyjęciu konkretnego dowodu za wiarygodny lub też odmowy uznania takiego przymiotu poszczególnemu dowodowi.

Ważne jest, iż nie można przyjąć, iż poszczególny dowód jest niewiarygodny bez jego przeprowadzenia¹⁰.

Zasada swobodnej oceny dowodów dotyczy każdej fazy prowadzonego postępowania. Zarówno postępowania sądowego jak również postępowania przygotowawczego i adresowana jest w fazie sądowej do całego składu orzekającego w tym także ławników¹¹. Ważnym aspektem jest to, aby przedmiotem oceny zgromadzonego materiału dowodowego była kompleksowa ocena wszystkich dowodów. Konieczność taka wypływa między innymi z art. 92 k.p.k. zgodnie z którym podstawę orzeczenia może stanowić tylko całokształt okoliczności ujawnionych w postępowaniu, mających znaczenie dla rozstrzygnięcia. Zasada swobodnej oceny dowodów ma na celu „wysnuć wnioski o prawdziwości faktów na podstawie prawdopodobieństwa ich prawdziwości, uznanie spośród kilku dowodów tylko niektórych za wiarygodne, przyznanie dowodom pośrednim takiej mocy dowodowej jak dowodom bezpośrednim, wysnuć z zebranego materiału dowodowego i wyników postępowania dowodowego wniosków, jakich żadna ze stron nie wysnuła”¹².

W tym miejscu koniecznym jest zasygnalizowanie kwestii dotyczącej oceny zeznań świadka koronnego, który jest specyficznym źródłem dowodowym, a którego zeznania winny być poddane szczegółowej i w moim przekonaniu wyjątkowo krytycznej ocenie. Wprowadzając instytucję świadka koronnego na mocy ustawy z dnia 25 czerwca 1997 r.¹³ ustawodawca zdecydował się na odstępstwo od jednej z podstawowych zasad procesowych,

⁹ Zob. np.: M. Cieślak, Zagadnienia dowodowe w procesie karnym, Warszawa 1955, s. 348 i n.; Z. Świda-Łagiewska, Zasada swobodnej oceny dowodów w polskim procesie karnym, Wrocław 1983; M. Cieślak, Polska procedura karna, *op. cit.*, s. 364.

¹⁰ Wyrok SN z dnia 18 grudnia 1975 r., sygn. Rw 680/75, OSNKW 1976, nr 4–5, poz. 69; wyrok SN z dnia 7 października 1981 r., sygn. V KRN 203/81, OSNPG 1982, poz. 37.

¹¹ Zob.: Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 12 czerwca 2001 r., sygn. II AKz 225/01, KZS 2001, nr 6, poz. 34; wyrok SN z dnia 7 marca 2008 r., sygn. V KK 134/07, OSNKW 2008, nr 6, poz. 50; postanowienie SA w Krakowie z dnia 27 czerwca 2000 r., sygn. II AKz 208/00, KZS 2000, nr 7–8, poz. 46.

¹² J. Skorupka, Zasada swobodnej oceny dowodów i zasada legalnej oceny dowodów, (w:) P. Hofmański (red.), System Prawa Karnego Procesowego, t. 3, Zasady procesu karnego, cz. 2, P. Wiliński (red.), Warszawa 2014, s. 1164.

¹³ Ustawa z dnia 25 czerwca 1997 r. o świadku koronnym, tekst jedn. Dz. U. z 2016 r., poz. 1197.

tj. zasady legalizmu w odniesieniu do podejrzanych, będących członkami zorganizowanych grup przestępczych, którzy w zamian za współpracę z organami wymiaru sprawiedliwości, uzyskują przywilej całkowitej bezkarności. Część przedstawicieli doktryny wysuwała szereg zastrzeżeń dotyczących w szczególności złamania konstytucyjnych zasad prawa do sprawiedliwego procesu (art. 45 ust. 1 Konstytucji), zasady jawności postępowania (art. 45 ust 1, 355 i n. Konstytucji), prawa do rozpatrzenia sprawy w rozsądnym terminie (art. 45 ust 1 Konstytucji oraz art. 2 § 1 pkt 4 k.p.k.), prawa do bezstronnego sądu (art. 45 ust 1 Konstytucji oraz art. 40 i n. k.p.k.) oraz zasady domniemania niewinności (9 art. 42 ust 3 konstytucji oraz art. 5 k.p.k.)¹⁴. W kwestii konstytucyjności instytucji świadka koronnego swoje opinie wyrażali zarówno przedstawiciele doktryny, jak również sądy¹⁵. Także Trybunał Konstytucyjny w swoim orzeczeniu z dnia 16 grudnia 1997 r. wskazał, iż „różnicowanie sytuacji prawnej obywatela jest wtedy sprzeczne z konstytucją, jeżeli traktuje się w sposób różny podmioty lub sytuacje podobne, a takie różnice traktowania nie znajdują należytego uzasadnienia konstytucyjnego”¹⁶. Wprawdzie instytucja świadka koronnego jest oczywiście wyłomem od zasady legalizmu na rzecz zasady oportunistycznej, stanowi jednak swoisty stan wyższej konieczności, usprawiedliwiony szeroko rozumianym interesem społecznym. Poza tym instytucja ta nie należy do kategorii instytucji o charakterze nieetycznym¹⁷.

Ważnym aspektem związanym z instytucją świadka koronnego jest ocena jego zeznań składanych, początkowo w trakcie postępowania przegot-

¹⁴ A. A. M i c z k o w s k a, Instytucja świadka koronnego w systemie prawa, *Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury* 2011, nr 2, s. 72 i n.

¹⁵ Zob. np.: L. P a p r z y c k i, Instytucja świadka koronnego i świadka incognito w świetle Konstytucji RP i Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, *Palestra* 2008, nr 5–6, s. 22–44; G. O c i e c z e k, Konstytucyjne oraz kodeksowe kontrowersje związane z instytucją świadka koronnego, (w:) Państwo Konstytucja Prawo. Księga pamiątkowa poświęcona Sędziemu Trybunału Konstytucyjnego Profesorowi Henrykowi Ciochowi, Warszawa 2018, s. 273–287; S. O w c z a r s k i, Świadek koronny, uwagi krytyczne, *Przeгляд Sądowy* 1993, nr 11–12, s. 101–102; M. A d a m c z y k, Świadek koronny. Analiza Prawno-Kryminalistyczna, Warszawa 2011, s. 151 i n.; S. W a l t o ś, Świadek koronny, obrzeża odpowiedzialności karnej, *Prokuratura i Prawo* 1993, nr 2, s. 16 i n.; B. N i t a, Ustawa o świadku koronnym w świetle postanowień konstytucyjnych, *Palestra* 2002, nr 3–4, s. 14–23. B. N i t a, Konstytucyjne granice zwalczania przestępczości zorganizowanej (rozważania na tle instytucji świadka koronnego) *Przeгляд Sądowy* 2003, nr 5, s. 83–111; G. O c i e c z e k, Świadek koronny. Ocena wiarygodności, Warszawa 2016, s. 291–325; wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 14 listopada 2009 r., sygn. II AKa 117/09; wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 12 grudnia 1994 r., sygn. K3/94; wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 16 grudnia 1997 r., sygn. K 8/97; wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 grudnia 1998 r., sygn. SK 4/98; wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 lutego 1998 r., sygn. SK 4/98.

¹⁶ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 16 grudnia 1997 r., sygn. K 4/97.

¹⁷ P. B o r t k i e w i c z, Ocena etyczna nadzwyczajnych instrumentów władzy państwowej w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej ze szczególnym uwzględnieniem instytucji świadka koronnego (w.) E. P ł y w a c z e w s k i, (red.), *Przestępczość zorganizowana, świadek koronny, terroryzm – w ujęciu praktycznym*, Kraków 2005, s. 167.

wawczego a następnie sądowego. Nie należy tracić z pola widzenia, iż świadek koronny to nikt inny jak przestępca, który w zamian za uzyskanie bezkarności zobowiązany jest do złożenia zeznań na temat przestępstw popełnionych przez samego siebie oraz współpodejrzanych. Dlatego tak ważną okolicznością jest prawidłowa a przede wszystkim rzetelna weryfikacja składanych przez niego zeznań. Wyjątkowo cennym orzeczeniem wydaje się być wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 7 października 1978 r., gdzie zaprezentowane zostały istotne elementy, które powinny podlegać ocenie przy tak zwanym dowodzie z pomówienia. Mianowicie, przy tego rodzaju dowodzie sprawdzeniu i ustaleniu należy poddać takie okoliczności jak:

- czy informacje uzyskane w wyniku pomówienia zostały przyznane przez pomówionego,
- czy są potwierdzone innymi dowodami, choćby w części,
- czy są spontaniczne, złożone wkrótce po przeżyciu objętych nimi zaszłości, czy też po upływie czasu, umożliwiającemu tak zwane „uknucie” intrygi,
- czy pochodzą od osoby bezstronnej, czy też zainteresowanej obciążeniem pomówionego,
- czy są konsekwentne i zgodne, co do zasady oraz szczegółów w kolejnych relacjach, składanych w różnych fazach postępowania, czy też zawierają informacje sprzeczne, wzajemnie się wykluczające bądź inne niekonsekwencje,
- czy pochodzą od osoby nieposzlakowanej czy też przestępcy, zwłaszcza obeznanego z mechanizmami procesu karnego,
- czy udzielający informacji sam siebie również obciąża, czy też tylko przerzuca odpowiedzialność na inną osobę, by siebie uchronić przed odpowiedzialnością¹⁸.

Oczywiście fakt, iż pomawiany przez świadka koronnego oskarżony nie przyznał się do popełnienia zarzucanych mu przestępstw winno podlegać ocenie jak każdy inny dowód. Tym niemniej w niniejszej sprawie mamy do czynienia z sytuacją szczególną. Mianowicie obrońca oskarżonego J. S. stanął na stanowisku, że mimo, iż jego klient nie przyznał się do stawianych mu zarzutów, zeznania świadka koronnego stanowiły jedyny dowód obciążający, a poza tym miały one charakter niekonsekwentny (były bowiem odmienne na etapie postępowania przygotowawczego i sądowego) a co za tym idzie nie mogą one zostać uznane za wiarygodne). W opinii Sądu Apelacyjnego zeznania świadka koronnego w odniesieniu do oskarżonego były konsekwentne, tym niemniej z uzasadnienia Sądu II instancji można wywieść wniosek, iż kompleksowe zeznania tego źródła dowodowego nie do końca były jednak spójne. Świadczyć o tym może sformułowanie sądu „zeznania świadka S. są w kwestiach odnoszących się do oskarżonego J. S. konse-

¹⁸ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 7 października 1978 r., sygn. II AKa 187/98.

kwentne”. Oczywiście nawet gdyby przyjąć, iż świadek koronny „modyfikował” swoje zeznania na różnych etapach postępowania, to zgodnie z przyjętą linią orzecniczą, a przede wszystkim w zgodzie z art. 7 k.p.k.

„Wyjaśnienia złożone w śledztwie, a następnie odwołane lub zmienione, stanowią dowód w sprawie, który podlega swobodnej ocenie w konfrontacji z innymi dowodami przy uwzględnieniu wskazanych powodów ich zmiany lub odwołania. O wartości dowodowej zeznań lub wyjaśnień nie decyduje zatem to, w jakim stadium postępowania zostały one złożone, lecz ich treść w konfrontacji z innymi dowodami”¹⁹. Podobne stanowisko zostało zaprezentowane w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 11 lipca 1997 r., zgodnie z którym „Przepisy kodeksu postępowania karnego nie zawierają żadnych dyrektyw, które nakazywałyby określone ustosunkowanie się do konkretnych dowodów, jak również nie wprowadzają różnic co do wartości poszczególnych dowodów. Nie można więc podzielić poglądu, że większą wartość dowodowa mają wyjaśnienia oskarżonych złożone w toku postępowania przygotowawczego od wyjaśnień składanych przez oskarżonych na rozprawie (i odwrotnie). Ocena bowiem każdego dowodu pozostawiona jest sądowi orzekającemu, który obowiązany jest dokonywać jej z uwzględnieniem wskazań wiedzy oraz doświadczenia życiowego, jak również z uwzględnieniem całości kształtu okoliczności ujawnionych w toku przewodu sądowego”²⁰. Tym niemniej jak wcześniej zostało zasygnalizowane dowód z zeznań świadka koronnego jest dowodem „trudnym”, który winien podlegać szczegółowej kontroli i ocenie. Zarówno w fazie postępowania przygotowawczego jak również sądowego początkowo prokurator a następnie sąd winni dołożyć szczególnej staranności przy ocenie dowodu z zeznań świadka koronnego. Przeprowadzane od wielu lat badania instytucji świadka koronnego w sposób jednoznaczny wskazują jakimi motywami kieruje się świadek koronny składając depozycje procesowe. W świetle ostatnich badań przeprowadzonych wśród świadków koronnych (2020–2022) na jako główne motywy podjęcia współpracy z organami ścigania i wymiaru sprawiedliwości świadkowie koronni podawali:

- chęć zapewnienia bezpieczeństwa sobie oraz najbliższym;
- obawę o swoje życie i zdrowie;
- chęć uniknięcia odpowiedzialności karnej;
- zemstę na środowisku przestępczym²¹.

W latach ubiegłych (2001–2012) dominującymi motywami związanymi z podjęciem współpracy przez świadków koronnych były:

¹⁹ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 21 lutego 2013 r., sygn. II AKa 18/13, LEX nr 1294721; podobnie.

²⁰ Wyrok SN z dnia 11 lipca 1977 r., sygn. V KR 92/77, LEX nr 19398.

²¹ G. O c i e c z e k, Instytucja świadka koronnego w ujęciu materialnoprawnym, karnoprocesowym i empirycznym, Warszawa 2023, s. 317–400.

- odcięcie się od świadka koronnego przez członków grupy po zastosowaniu aresztu wobec niego;
- wydanie wyroku przez grupę na świadka koronnego;
- uniknięcie długoletniego więzienia;
- specyficzna sytuacja wytworzona przez policję;
- zemsta wobec członków grupy;
- inne okoliczności takie jak: sytuacja rodzinna, przemyślenia, brak zasad w świecie przestępczym, chęć stabilizacji²².

W omawianym orzeczeniu Sąd Apelacyjny przyjął, iż wprawdzie oskarżony wskazywał na przyczyny mogące wpływać na złożenie obciążających go przez świadka koronnego depozycji to jednak nie podniósł żadnych okoliczności z jakich miałby pomawiać go oskarżony. W związku z powyższym sąd uznał, iż nie ma powodów do skutecznego podważania depozycji osób, które obciążały oskarżonego a co za tym idzie ustalenia przeprowadzone przez Sąd Okręgowy pozostają pod ochroną art. 7 k.p.k.

3. Konkluzja

Zdaniem Sądu Apelacyjnego w Warszawie sąd pierwszej instancji przeprowadził prawidłową ocenę zgromadzonego materiału dowodowego zgodnie z zasadami swobodnej oceny dowodów. Przedmiotowe orzeczenie pozostaje w zgodzie z tożsamym orzeczeniem Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 19 kwietnia 2012 r., sygn. II AKA 19/12, zgodnie z którym „Możliwość oparcia orzeczenia o winie na zeznaniach świadka koronnego jako jedynym dowodzie, jawi się jako zgodna z regułami procedury karnej. Dowód taki, przy braku szczególnych uregulowań prawnych podlega swobodnej ocenie sądu – jak każde inne zeznanie czy wyjaśnienie – w myśl reguł art. 7 k.p.k. Co więcej, świadkowi koronnemu przysługują stosowne uprawnienia, ale i ciążą na nim obowiązki, których niedotrzymanie skutkuje pozbawieniem nadanego statusu i utratą niekaralności, jeśli świadek taki np. zeznał nieprawdę – art. 10 ust. 1 pkt 1 ustawy z 1997 r. o świadku koronnym. Nie bez znaczenia dla postawy takiego świadka przed sądem jest również to, że zeznania niezgodne z prawdą, a więc fałszywie obciążające, narażają świadka na ewentualność pozaprocesowych represji środowiskowych. Wszystkie wskazane wyżej argumenty nie pozwalają przyjąć, że wiarygodność świadka koronnego jest z założenia wykluczona”²³.

²² Z. R a u, Wyniki badań świadków koronnych empiryczne badania porównawcze w latach 2001, 2009 i 2012, *Prok. i Pr.* 2013, nr 9.

²³ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 19 kwietnia 2012 r., sygn. II AKA 19/12, LEX nr 1238263.

Zwrócić jednakże należy uwagę na wyjątkowo istotną kwestię jaką jest źródło dowodowe w postaci świadka koronnego.

Wydaje się, iż próba ustalenia motywacji, którą kieruje się świadek koronny składając depozycje procesowe, połączona z rzetelną analizą zgromadzonego materiału dowodowego może skutkować prawidłową swobodną nie zaś dowolną oceną dowodów. Jednym z istotnych problemów nie tylko przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości, lecz także organów ścigania jest kwestia dotycząca wiarygodności zeznań świadków koronnych. W mojej ocenie zeznania te powinny być spójne z innymi choćby pośrednimi źródłami dowodowymi. Opieranie się wyłącznie na depozycjach świadka koronnego, oczywiście zgodnie z przyjętymi zasadami procesowymi wynikającymi chociażby z art. 7 k.p.k. jest wątpliwe.

Nie należy ulegać zbytnej „fascynacji” wobec depozycji świadków koronnych, którzy mogą, co wskazane zostało wcześniej mieć różne powody do składania fałszywych zeznań, którymi obciążają inne osoby. Wyjątkowo trudno jest bowiem oddzielić przy z reguły wyjątkowo obszernym materiale dowodowym, podczas którego przesłuchania świadek koronny składa fałszywe, depozycje, tym bardziej jeśli jest jedynym źródłem dowodowym. Szczególnie unikać należy tak zwanego transferu wiarygodności, z którym niestety możemy mieć do czynienia. Słusznym wydaje się rozstrzygnięcie Sądu Najwyższego, który przyjął, iż „ocena dowodu z wyjaśnień oskarżonego lub zeznań świadka jest wypadkową, zarówno oceny treści wypowiedzi danej osoby, jak i ocen dotyczących samej osoby – jej poziomu umysłowego, cech charakteru oraz stanu emocjonalnego podczas przesłuchania”²⁴.

W mojej ocenie, mimo wszystko w przypadku braku możliwości weryfikacji zeznań składanych przez świadków koronnych, przy przyjęciu, iż dowód ten stanowi jedyny materiał dowodowy rozważyć należy możliwość uniewinnienia, nie z uwagi na odmowę wiarygodności, lecz brak możliwości weryfikacji. Tożsame rozstrzygnięcie w odniesieniu jednak do instytucji świadka anonimowego były przedmiotem wyroku Sądu Najwyższego z dnia 9 listopada 1999 r., w którym sąd stanął na stanowisku, iż „Dowód z zeznań świadka anonimowego nie może być nie tylko wyłącznym (jedynym), ale także dominującym dowodem świadczącym o sprawstwie określonej osoby, co oznacza, że wśród pozostałych dowodów przeprowadzonych w sprawie musi być także taki, który bezpośrednio wskazuje na sprawstwo tej osoby”²⁵. Poza tym, szczególny rodzaj dowodu, jakim są zeznania świadka koronnego.

Z całą pewnością podczas procedowania przy udziale świadka koronnego należy w sposób wyjątkowo skrupulatny dokonywać analizy i oceny tego rodzaju zeznań a tym samym nie wolno pomijać przeprowadzania czynności

²⁴ Wyrok SN z dnia 24 listopada 1975 r., sygn. II KR 254/75.

²⁵ Wyrok SN z dnia 9 listopada 1999 r., sygn. II KKN 295/98, OSNKW 2000, nr 1–2, poz. 12.

dowodowych, które mogą być istotne z punktu widzenia oskarżonego²⁶. Słusznym postulatem jawi się kwestia związana z tym, aby sądowa swobodna ocena materiału dowodowego traktowała zeznania świadka koronnego jako dowód szczególnego rodzaju, który nie może predestynować do dowodu o charakterze wiodącym²⁷.

Bibliografia

1. Adamczyk M., Świadek koronny. Analiza Prawno-Kryminalistyczna, Warszawa 2011.
2. Bortkiewicz P., Ocena etyczna nadzwyczajnych instrumentów władzy państwowej w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej ze szczególnym uwzględnieniem instytucji świadka koronnego, (w.) E. Pływaczewski, (red.), Przestępczość zorganizowana, świadek koronny, terroryzm – w ujęciu praktycznym, Kraków 2005.
3. Cieślak M., Polska procedura karna, Warszawa 1984.
4. Cieślak M., Zagadnienia dowodowe w procesie karnym, Warszawa 1955.
5. Miczkowska A. A., Instytucja świadka koronnego w systemie prawa, Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury 2011.
6. Nita B., Konstytucyjne granice zwalczania przestępczości zorganizowanej (rozważania na tle instytucji świadka koronnego), Przegląd Sądowy 2003, nr 5.
7. Nita B., Ustawa o świadku koronnym w świetle postanowień konstytucyjnych, Palestra 2002, nr 3–4.
8. Ociecek G., Instytucja świadka koronnego w ujęciu materialnoprawnym, karnoprocesowym i empirycznym, Warszawa 2023.
9. Ociecek G., Konstytucyjne oraz kodeksowe kontrowersje związane z instytucją świadka koronnego, (w:) Państwo Konstytucja Prawo. Księga pamiątkowa poświęcona Sędziemu Trybunału Konstytucyjnego Profesorowi Henrykowi Ciochowi, Warszawa 2018.
10. Ociecek G., Świadek koronny. Ocena wiarygodności, Warszawa 2016.
11. Owczarski S., Świadek koronny, uwagi krytyczne, Przegląd Sądowy 1993, nr 11–12.
12. Paprzycki L., Instytucja świadka koronnego i świadka incognito w świetle Konstytucji RP i Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, Palestra 2008, nr 5–6.

²⁶ Zob. np.: wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 16 grudnia 2004 r., sygn. II AKa 223/04, KZS 2005, nr 7–8, poz. 154.

²⁷ J. K. P a w e l e c, Wyjaśnienia i zeznania obciążające w znowelizowanej procedurze karnej. Zagadnienia wybrane, PS 2016, nr 6, s. 79 i n.

13. Pawelec J. K., Wyjaśnienia i zeznania obciążające w znowelizowanej procedurze karnej. Zagadnienia wybrane, PS 2016, nr 6.
14. Rau Z., Wyniki badań świadków koronnych empiryczne badania porównawcze w latach 2001, 2009 i 2012, Prok. i Pr. 2013, nr 9.
15. Skorupka J., Zasada swobodnej oceny dowodów i zasada legalnej oceny dowodów, (w:) P. Hofmański (red.), System Prawa Karnego Procesowego, t. 3, Zasady procesu karnego, cz. 2, P. Wiliński (red.), Warszawa 2014.
16. Świda-Łagiewska Z., Zasada swobodnej oceny dowodów w polskim procesie karnym, Wrocław 1983.
17. Waltoś S., Świadek koronny, obrzeża odpowiedzialności karnej, Prokuratura i Prawo 1993, nr 2.
18. Waltoś S., Hofmański P., Proces karny. Zarys systemu, Warszawa 2016.

Akty prawne

1. Ustawa z dnia 25 czerwca 1997 r. o świadku koronnym, tekst jedn. Dz. U. z 2016 r., poz. 1197.

Orzecznictwo

1. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 12 grudnia 1994 r., sygn. K3/94.
2. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 16 grudnia 1997 r., sygn. K 8/97.
3. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 grudnia 1998 r., sygn. SK 4/98.
4. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 16 grudnia 1997 r., sygn. K 4/97.
5. Wyrok SN z dnia 18 grudnia 1975 r., sygn. Rw 680/75, OSNKW 1976, nr 4–5, poz. 69.
6. Wyrok SN z dnia 11 lipca 1977 r., sygn. V KR 92/77, LEX nr 19398.
7. Wyrok SN z dnia 7 października 1981 r., sygn. V KRN 203/81, OSNPG 1982, poz. 37.
8. Wyrok SN z dnia 24 listopada 1975 r., sygn. II KR 254/75.
9. Wyrok SN z dnia 9 czerwca 2004 r., sygn. IV KK 407/03.
10. Wyrok SN z dnia 9 listopada 1999 r., sygn. II KKN 295/98, OSNKW 2000, nr 1–2, poz. 12.
11. Wyrok SN z dnia 24 listopada 1975 r., sygn. II KR 254/75.
12. Wyrok SN z dnia 9 listopada 1999 r., sygn. II KKN 295/98, OSNKW 2000, nr 1–2, poz. 12.
13. Wyrok SN z dnia 7 marca 2008 r., sygn. V KK 134/07, OSNKW 2008, nr 6, poz. 50.

14. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 16 listopada 2016 r., sygn. II AKa 148/16, LEX nr 2178483.
15. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 14 listopada 2009 r., sygn. II AKa 117/09.
16. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 7 października 1978 r., sygn. II AKa 187/98.
17. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 21 lutego 2013 r., sygn. II AKa 18/13, LEX nr 1294721.
18. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 19 kwietnia 2012 r., sygn. II AKa 19/12, LEX nr 1238263.
19. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 16 grudnia 2004 r., sygn. II AKa 223/04, KZS 2005, nr 7–8, poz. 154.
20. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 19 kwietnia 2012 r., sygn. II AKa 19/12, LEX nr 1238263.
21. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 16 grudnia 2004 r., sygn. II AKa 223/04, KZS 2005, nr 7–8, poz. 154.
22. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 27 czerwca 2000 r., sygn. II AKz 208/00, KZS 2000, nr 7–8, poz. 46.
23. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 12 czerwca 2001 r., sygn. II AKz 225/01, KZS 2001, nr 6, poz. 34.

Commentary to the judgement issued by the Appellate Court in Warsaw on 16 November 2016, ref. no. II AKa 148/16

Abstract

This commentary partly disapproves the judgment that was issued by the Appellate Court in Warsaw on 16 November 2016, ref. no. II AKa 148/16, and concerned the possibility of issuing a verdict of guilty based on a crown witness' testimony as a sole source of evidence. Special attention is given to the correct application of procedural rules that are based on free evaluation of evidence as prescribed by Article 7 of the Code of Criminal Procedure.

Key words

Crown witness, principle of free evaluation of evidence, procedural reliability of a crown witness' statement, organized crime, rule of objectivity.